

Ergetowski, Ryszard

Dokumentacja "Rosyjsko-Akademickiego Towarzystwa" (1899-1924) w Archiwum Uniwersytetu w Lipsku

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 43/3-4, 119-122

1998

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ryszard Ergetowski
(Wrocław)

DOKUMENTACJA
„ROSYJSKO-AKADEMICKIEGO TOWARZYSTWA” (1899–1924)
W ARCHIWUM UNIWERSYTECKIM W LIPSKU

Od lat siedemdziesiątych XIX wieku Lipsk stawał się coraz silniejszym skupiskiem przemysłowym Saksonii. W ślad za tym wzrastała tam liczba robotników i tężał ogarniający ich ruch socjalistyczny. Działali wśród nich August Bebel, Ferdynand Lassalle, Wilhelm i Karl Liebknecht, Franz Mehring oraz Klara Zetkin. To właśnie w tym mieście ukazywały się takie gazety jak „Der Volksstaat”, „Sozialdemokrat”, „Leipziger Volkszeitung”, a w małej drukarni Hermanna Raucha w 1900 r. pojawił się pierwszy numer „Iskry”.

Lipsk stanowił wszakże nie tylko znaczący ośrodek socjalistycznej propagandy, ale dzięki staremu, bo założonemu jeszcze w 1410 r. uniwersytetowi, także ważny punkt na mapie intelektualnego życia Niemiec. Lipska uczelnia dorównywała renomowanym szkołom wyższym w Berlinie, Monachium, Heidelbergu, Getyndze, Marburgu. Nic zatem dziwnego, iż przyciągała w swe mury oprócz młodzieży niemieckiej, również przedstawiciele wielu innych nacji. Pośród nich najliczniejsi byli Polacy, Czesi, Serbowie, Bułgarzy i Rosjanie. Ci ostatni nie po raz pierwszy korzystali z lipskiej wszechnicy. W 1910 r. Alberecht Philipp opierając się na dokumentach złożonych w Głównym Archiwum Królestwa Saksonii w Dreźnie, opisał pobyt młodych Rosjan w Alma Mater Lipsiensis w 1767 r.¹ Jednak po nim nikt nie interesował się rosyjskimi studentami w Lipsku, choć w wieku XIX, a szczególnie pod jego koniec ich liczba stale tam wzrastała. Sprzyjała temu nie tylko sława Lipskiego Uniwersytetu, ale także liberalizm panujący w niemieckich szkołach wyższych. Mogły wtedy w nich powstawać

studentckie organizacje o znacznej autonomii, zakładane zarówno przez słuchaczy narodowości niemieckiej, jak i innych nacji.

Jeżeli chodzi o organizacyjne poczynania rosyjskich studentów, to nastąpiły one stosunkowo późno, bo dopiero w 1899 r.² W Archiwum Uniwersyteckim w Lipsku zachował się związany z tym fascykuł pt. *Russisch-Akademischer Verein. 1899–1924*, oznaczony sygnaturą Rep.II, Kp. XVI, Litt. R., Sect.III, Nr 8. Zawiera on kilka związanych z tym stowarzyszeniem dotychczas nieznanymi dokumentów, a wśród nich³:

1) Podanie (karta nienumerowana) wniesione dnia 29 grudnia 1899 r. do uniwersyteckiego sędziego z prośbą o zatwierdzenie nowoukonstytuowanego „Rosyjsko-Studentckiego Towarzystwa” („Russisch-Akademischer Verein”). Akt ten podpisali członkowie-założyciele: studenci ekonomii D. Krasinin-Samarin i A. Kafelko oraz słuchacz chemii A. Titow. W załączeniu przedłożyli listę członków organizacji. Zawiera ona następujące nazwiska: B. Adler, S. Bogdanow, E. Hefter, L. Hołodes, L. Jaffe, A. Kol, W. Lehman, P. Niekrasow, L. Rosenberg, M. Stolberg, D. Wiktorow.

2) Do dokumentu tego dochodzi napisany dnia 6 marca 1900 r. *Statut des Russisches Akademischen Vereins in Leipzig*, (k. 2). We wstępnych ustaleniach Statutu czytamy: „Do Rosyjsko-Akademickiego Towarzystwa mogą należeć obywatele państwa rosyjskiego imatrykulowani w Uniwersytecie Lipskim. Towarzystwo ma służyć pogłębianiu wiedzy swych członków oraz udzielaniu im w razie potrzeby materialnej pomocy.” Realizację pierwszego założenia przewidywano przez referaty i dyskusje nad nimi; drugiego przez zgromadzenie odpowiedniego funduszu dla wspierania komilitonów, którzy znajdują się w ciężkim położeniu materialnym. Sumy na ten cel miano uzyskiwać z członkowskich składek w wysokości 3 marek pro semestr, z dobrowolnych darów i dochodowych imprez jak koncerty, przedstawienia, odczyty. Członkowie Towarzystwa mogli korzystać z biblioteki i czytelni oraz wspólnej stołówki. W zrzeszeniach innych narodowości kwestie ideowe i samokształceniowe były oddzielane od spraw pomocy ekonomicznej. Zajmowały się nimi odrębne organizacje⁴. Studenci rosyjscy łączyli je zapewne ze względu na zbyt małą ich liczbę w Lipsku.

Oprócz członków Towarzystwa udział w posiedzeniach mogli brać także goście, ale pod warunkiem, że uzyskają pisemną rekomendację jednego ze zrzeszonych. Osoby szczególnie zasłużone dla organizacji mogły otrzymać tytuł członka honorowego. Przyjęcie na zwyczajnego następowało na wniosek dwóch korporantów po tajnym głosowaniu na walnym zebraniu. Przy tym uchwały nabierały mocy obowiązującej przy udziale co najmniej połowy zrzeszonych. Natomiast wykluczenie z Towarzystwa mogło nastąpić na pisemny wniosek trzech członków i po jego tajnym przegłosowaniu. Władze korporacji wybierało walne zgromadzenie na początku każdego semestru. Składały się one z prezesa, sekretarza, kasjera oraz ich zastępców. Statut „Rosyjsko-Akademickiego Towarzystwa” nie odbiegał od ogólnie przyjętych wtedy konstytucji studentckich organizacji. Nie

zabrakło w nim zatem klauzuli, że wszelkie dyskusje na tematy polityczne zostają wykluczone. Była ona wymagana przez władze uczelni, choć w praktyce niezbyt rygorystycznie przestrzegana. Obrady w towarzystwach nie niemieckich odbywały się w językach ojczystych zgromadzonych, a więc w czeskim, polskim, serbskim, bułgarskim, rosyjskim. Fakt ten powodował, iż kontrola posiedzeń obcych nacji była ze strony senatu problematyczna. Uchylił się na przykład od ingerencji w polskich stowarzyszeniach tłumacząc Prezydium Policji, że pośród członków senatu brak jest profesora ze znajomością języka polskiego⁵. Zapewne tę samą metodę stosowano wobec „Rosyjsko-Akademickiego Towarzystwa” nie zklócając jego swobody, nie narzucając mu jakiegokolwiek kontroli. Jednak po kilku latach działania poczęły do policji docierać niepokojące ją o zrzeczeniu wieści. Świadczy o tym kolejny akt.

3) *Auszugweise Abschrift aus den Akten des Rates der Stadt Leipzig den hiesigen Russischen-Akademischen Verein betr.* (k. 5a). Jest to kopia „ściśle tajnego” pisma Urzędu Policji z dnia 8 listopada 1906 r. Głosi ona, że choć „Rosyjsko-Akademickie Towarzystwo” nie rejestrowane na policji podlega kompetencji Uniwersytetu, jest jej jednak wiadomym, iż członkowie zrzeczenia to przeważnie socjaldemokraci, a jego prezes Kowalew należy do znanych działaczy politycznych. W praktyce organizacja rosyjskich studentów stanowi ośrodek, w którym skupiają się wszelkie – znajdujące się w Lipsku – rosyjskie rewolucyjne żywioty. Nie jest zatem wykluczone, że podejmowane przez „Rosyjsko-Akademickie Towarzystwo” imprezy mogą mieć wywrotowy charakter. Pismo sygnował inspektor policji Fürstenberg przesyłając je jako ostrzeżenie Radzie Miejskiej Lipska, do której właśnie rosyjscy studenci zwrócili się o zezwolenie urzędnika bliżej nieznaną uroczystości (być może chodziło o imprezę artystyczną). Z kolei Rada Miejska odpis tego dokumentu przekazała nadzorującemu studenckie stowarzyszenia uniwersyteckiemu sędziemu.

4) Następny akt (k. 5b), z dnia 23 maja 1907 r. pt. *Strafverfügung* został skierowany przez Radę Miejską w Lipsku do uniwersyteckiego sędziego. Jest to powiadomienie o ukaraniu przez władze miejskie prezesa „Rosyjsko-Akademickiego Towarzystwa” A.F. Jedwabnika mandatem w wysokości 20 marek z zamiarą – w razie nieuiszczenia grzywny – na 4 dni aresztu, bowiem dnia 11 maja 1907 r. w sali „Kristall-Palast” zwołał zebranie (chodziło prawdopodobnie o odczyt) z opłatą za wstęp na nie w wysokości od 1,50 do 5 marek. Nie wiemy jak się zakończyły perypetie prezesa i czy wyegzekwowano nałożoną na niego karę.

5) Podobny charakter posiada pismo Rady Miejskiej do senatu akademickiego z dnia 14 czerwca 1907 r. *Strafverfügung* (k. 7b), donoszące o przekroczeniu przez prezesa „Rosyjsko-Akademickiego Towarzystwa” Michaiła Zulukinadze, przepisów o publicznych imprezach. Z zeznań dwóch urzędników Rady Miejskiej – Pausiego i Angera wynika, iż dnia 8 czerwca 1907 r. rosyjskie zrzeczenie urządziło w sali „Deutsches Buchhändlerhaus” spektakl i taneczną zabawę. Mimo, że impreza miała charakter zamknięty, na sali przebywało około 140 osób spoza

Towarzystwa, od których pobrano opłaty za wstęp od 1,50 do 3 marek. Dodatkowo można było nabyć za 50 fen. program wieczorku w języku rosyjskim. Do sprawy został dołączony tekst odegranej tamże sztuki Alejchem Szolema (k. 6b). Przytoczone fakty uznano za złamanie Regulaminu organizacji za co M. Zulukinadze został skazany na 50 marek grzywny z zamianą na 10 dni aresztu.

6) Dnia 9 sierpnia 1907 r. (k. 8a), sędzia uniwersytecki dr Meltzer złożył asesorowi Wimmerowi podziękowanie za powiadomienie o postępowaniu karnym wszczętym przeciw studentowi M. Zulukinadze. Jednocześnie zaznaczał, że zostanie przeciw wymienionemu wdrożone dyscyplinarne postępowanie również na terenie Uniwersytetu. Brak jednak dokumentów pozwalających prześledzić, jak dalej potoczyły się losy tej sprawy.

7) Z pisma z dnia 22 listopada 1907 r. *An das Universitätsgericht. Gesuch* (k. 9), złożonego przez studenta filozofii I. Blumsteina można wnioskować, że popełnione w czerwcu 1907 r. przez „Rosyjsko-Akademickie Towarzystwo” wykroczenia spowodowały jego zawieszenie, a może nawet rozwiązanie. Pismo Blumsteina jest bowiem prośbą o zatwierdzenie nowego, powołanego do życia „Akademische Vereinigung für gegenseitige Förderung im wissenschaftlichen Denken”. Do podania dołączono dwa egzemplarze statutu oraz listę członków-założycieli. Niestety dokumentów tych w fascykule nie ma. Nie znamy również odpowiedzi na przytoczoną prośbę. Wypisana na fascykule data: 1924 sugeruje, że stowarzyszenie studentów rosyjskich w Lipsku definitywnie zamknięto dopiero w tym roku.

Kilka omówionych tu akt rzuca nieco światła na mało znane poczynania studentów rosyjskich w Lipsku na przełomie XIX i XX wieku. Dokumenty te powinny ułatwić pracę przyszłemu badaczowi istniejącej tam studenckiej kolonii – przed pierwszą światową wojną – utworzoną przez obywateli Rosyjskiego Państwa.

Przypisy

¹ A. Philipp: *Russische Studenten zu Leipzig (1767)*. „Leipziger Kalender 1910” s. 163–172.

² Do spraw tych nawiązywał G. Sacke w 1922 r. w: *Vereinigung russischer Studenten in Deutschland*; por. M. Unger: *G. Sacke. W: Berühmte Leipziger Studenten*. Leipzig 1984 s. 175.

³ Przy ich omawianiu zachowano występującą w nich pisownię nazwisk.

⁴ Por. R. Ergetowski: *Studenckie organizacje Polaków w Uniwersytecie Lipskim w latach 1872–1919*. Wrocław 1882.

⁵ J.w. s. 120.